

Titel: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 10

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 10", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/catalog/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_010/facsimile.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Kritisk Fortegnelse
over alle udkomne
Skrifter,
siden
Trykfrigheden.

Tredie Aargang, 10. Stykke.

No. 50.

Rort Underviisning for Jordens-
dre, sammenskreven og udgiven i
Maret 1755. af Berthel Wichmand,
da værende Doct. Medic., Assessor udi
den Kongl. Jordemoder Commission og
Medicus Praet. udi Aalborg, men siden
beskiftet til Land-Physicus udi Aalborgs
huus, Aastrup, Berglum og Seigstrup
Amter. Andet Oplag, af Autor selv
igjennemseet, foreget og forbedret. Aalborg
1771. Trykt udi det Kongl. privilegerede
Bogtrykkerie ved Holzhberg paa Bogtryk-
keriets eget sig tilkøbte Forlag. Sælges
3die Aargang. A der

der sammesteds, og i Kiebenhavn hos Gyl-
dendal i Trompetergangen No. 112. for
3 Mark paa Tryk- og 4 Mark paa Post-
papiir. Stor 12 Ael 8. med 7 Kobber-
taabler foruden Forfatterens og Udgiverens
Fortaler, samt en anden Kienders kritiske
Anmerkninger over denne nye Udgave.

Vi maae tilstaae, at der er større Wan-
skelighed i at forfatte en beqvem og duelig
Jordemoderbog, end man nogentid kunde fores-
stille sig; thi dertil udfordres ikke allene en
tilstrækkelig Kundskab, affattet i Korthed, men
endog saadan en Tydelighed saavel i Ordenen
som i Beresætningerne, at den allereensfoldigste,
som ei er vant til selv at tænke, dog kan
være tiend dermed: dette synes vor Autor at
have studeret paa, da han, misfornøiet med
sin første korte Underviisning for Jor-
demødre, gav os en anden langt vidtsefti-
gere og i sig selv nyttigere, men dog neppe
mere fuldkommen i sit Slags, end de forhen
værende danske Jordemoderbøger, som vi have,
og Autor selv i Fortalen benævner; thi vi
finde i nogle Kapitler en langt større Vidt-
seftighed end fornødensgieres, en Kiedsomme-
lighed for Jordemødre, der ikke meget ere
vante til Læsning, og Ting desuden, som
Autor

Autør aldrig anvender til nogen Nytte, hverken i Theorien eller Praxin; hvad Nytte viser Forf. af Beckenets Maal S. 8. som han ikke engang melder om enten det er den rette Bidde eller ei, og hvorledes skal S. 9. 10. 11. 12. kunde forstaaes, med mindre han forud havde fastsat dette Maal som det rette, og sagt, at saadant et Becken, som findes af den Besskaffenhed, som S. 8. melder, er veldannet, de øvrige ikke; men da han ikke engang maaler de ildedannede Beckener derefter, eller i det ringeste ikke giver sine Lesere det tilkiende, saa kunde det gierne have været sparet, allerhelst da den Beskrivelse over et veldannet Becken, som Forf. formodentlig vil give S. 8. er utilstrækkelig, siden hverken Dybden eller det indvendige Rums Maal og Bidde anføres, som dog er af største Vigtighed.

Hvad Kobberne ere anbelangende, maae vi tilstaae, at de mere ere til at giøre Bogen kostbar, end til at oplyse Læserne; thi hvem var istand til af Tab. II. Fig. I. at giøre sig et rigtigt Begreb om Moderskedden, om Vandblæren ic., da alle Ting ere uden for deres rigtige Situation og aldrig kan fattes uden af dem, som have
set

seet og kiendt det forud af sit naturlige Leie: hvor forvendi en Idee maae det ikke give at see Armen af Barnet uden for Moderkæben i Tab. VII., begge Benene ude Tab. III. og dog alligevel see Moderen aftegnet ægrund, ligesom Vandet i den Læstand forud ikke skulde være sprunget, og ligesom Moderen ikke burde være sammentrasket? Men skulde Bogen endelig forsynes med Kobber, hvorfere fortiente de under S. 18. anførte Dele ingen? da de dog langt tydeligere og in situ kunde forestilles, end de andre, som ere anførte; thi at henvise en Jordemoder til Mauriceau, en fransk Autor, eller til Mesnard, som de ikke ere, er ganske forgievet, saalænge man vil opluse dem ved Compendier; hvortil nytter at anfere Lægemidler i forskjellige Sygdomme, som en Jordemoder ikke uden Fuskerie og i Blinde kan betiene sig af, og som snarere for Misbrugens Skyld burde forbydes end tillades dem. Saaledes see vi fra S. 42. til 55. en stor Mængde anførte, ja mange navne med latinske og dem ubekjendte Navne: ikke at tale om mange flere Steder, som "de ubisse Kiens" betegne paa Evangerkabet S. 37. De almindelige Regler for Konens Stilling S. 138. til 143." hvilkte ikke tiene Jordemoder, som
man

man ingen Forbedring i Videnskaben kan vente sig af, og som allene behøve at have en Model paa en god og brugelig Jordemoder=Stoel, uden at vide hvorfor den saaledes er indrettet, thi dette giver os allene Prøve paa en unyttig Vidseftighed i en Bog, som skal være en kort Underviisning for Jordemodre.

Ordenen er mangesteds meget forvendi: saaledes beskrives §. 8. " Becknets Nabnings Bidde fra Kanten af det ene Hoftebeen til det andet at være 5 Tommer, og fra Isbeenet til ind imod Ryggen 4 Tommer 10. " uden nogetid forud at have beskrevet, hvad Hoftebeen, Isbeen, Sædebeen 10. ere, hvilke bag efter først forklares i §. 13. Ligeledes taler Forf. om Eggets Dele inden i Moderen, s. E. §. 73. og §. 161. nævnes Bristningen: §. 160. Navlestrængen: §. 163. Fostervets Navling: §. 172. Moderkagen o. s. v., og forklarer først §. 175. disse Dele, hvilket synes os meget at stride imod en god Orden, at man først taler om saadanne Deles Behandling, om hvilke Jordemoderen i Forveien endnu ingen Begreb har gjort sig. Ligeledes tales §. 160. b. om Bendingen, som

som forud er ikke forklaret og som først S. 216. afhandles, og andre saadanne flere Steder, som vise, at Autor ikke har valgt eller iagttaget den Orden, som Tydelighed udfordrede, og som var særdeles nødvendig for Jordemodre, som ikke udvendig paa berneviis bør lære Spørgsmaalene, men grundig vide Videnskaben.

Hvad Lærdommen selv anbelanger, da finde vi, at Forf. følger sine Forgiengere i deres almindelige Feil, og fremsætter baade de nyttige som og deres skadelige Regler: f. E. S. 146. hvor Forf. raader til "at sætte Konen paa et stærkt Menneskes Skied," hvilket usfordelagtige Leie er tværtimod de Egenskaber, som Forf. siger S. 138. 139. 140. 142. at et got Fødsels Leie bør have. Ihenseende til **Efterbyrds Uddragelse** vil Forf. S. 180. "at den strax efter Fødselen skal udtages," uden at nævne den nødvendige Iagttagelse, at den aldrig bør tages før Moderen tydelig trækker sig sammen; thi denne ringe Regels Efterlædighed har kostet mange Koners Liv; ligeledes S. 216. og S. 218. holder han for, "at Moderlagen kan falde fra sit Sted i Moderen ned paa **Modermunden**, og raader derfor at tage "den

“den ud,” hvilket er aabenbar imod Erfaring; og om det virkelig var saa, hvorfor skulde den først udtages, kunde denne bløde, og i saa fald lese Deel ikke gierne skydes tilside for Haanden, uden at udtages? thi hvor farligt var det ikke, om en Jordemoder forfæret af denne Theorie vilde udtage den fastgroede Kage, i Tanke at den overalt var løs og nedfaldet fra sit Sæde i Modergrunden, som aldrig kan skee, saa længe Egget er heelt?

Ihensende til Fosterets skæve Lede er Forsk. af den gamle Mening, “at det skal rettes:” man har at estersee fra S. 221. til S. 233. S. 238. S. 241. S. 244. saavel naar Moderen er skæv som ret. Vi kunde maaskee paa nogen Maade bifalde denne Mening, naar Moderen er ret, men aldrig, naar den er skæv, siden det er et Haandgreb, som aldrig lader sig gjøre, men tiener allene til at forsemme Tiden til Bendingen, som det saude Hielpemiddel i sliq Tilfælde; thi hvad nytter det, om man endog kunde bringe det skæve Hoved ned i Bekkenet, naar dog den skæve Moder og det deri liggende skæve Legeme af Fosteret virkede skævt derpaa, og siden ikke kunde føre Hovedet igiennem, som

R 4 er

er den almindelige Aarsag til Instrumenternes daglige Brug og Nødvendighed, hvilke i de fleste Begivenheder ellers kunde spares. Naar Navlestrengen opholder Fødselen, formedelst at den er snoet om Halsen paa BARNET, raader Forf. §. 267. "at bringe en stumpendet Sæg ind imellem Halsen og Strengen for at overklippe den," en Kunst, som neppe nogen anden end Forf. var istand til at giøre, saa længe Hovedet ikke endnu er født. Moderen og Modermunden giør Forf. sig ingen Sag af at angribe, uagtet det er een af de selbareste og meest irritable Dele i Legemet, som taaler kuns meget lidet at vedrøres, udvides, trykkes, eller grovt at behandles, uden at de farligste Følger, Betændelser, Smerte, Sønderrivelse ic. letteligen paafølger, ikke destomindre søger han sielden at skaane den; thi §. 184. raader han, "at indbringe Haanden for at rense Moderen, ja ei allene det, men endog at rette dens skæve Leie," ligesom Skivheden bestod ikke i dens ulige Udvidelse, som ei kan endres uden at beskaade Moderens Bæsen, og endelig "med Bagdelen af Haanden at glatte Folderne og Ujevnhederne i den blottede Moder, som Moderkagen og Esterbyrden er udtaget;" alt dette vil Forf. at Moderen skal

skal taale uden Felger! Ligeledes lader han "Modermundten i §. 204. bringe tilbage og "udvide," ligesom denne Behandling var nødvendig og uden Skade. "Rumpebenet" raader han mange Steder ligeledes at trykke tilbage med Fingrene §. 209. 213. "en Behandling, som tit har bragt det af Led og som i Fødselen forvolder utaalelige Smertter uden ringeste Nytte; naar Rumpebenet er i sin behørig Tilstand er det saa let bevægelig, at Hovedet selv uden Fingrenes Hielp tvinger det tilbage, ja allene ved hver Stoelgang heies dette Been tilbage og behøves ingen haard Behandling af Fingrene dertil, hvorved det let kan bestaaes: Undtager man disse og flere betydelige Feil, saa finde vi igien meget som er nyttigt og vel afhandlet, hvoriblant den Afdeling om Undersøgelsen §. 56., om Beerne §. 81., Tilberedning til Fødselen §. 136., Fosterets Navling §. 163., Efterbyrds Udtagelse §. 175., unaturlig Fødsel §. 278., Bendingen §. 316., Barselkonens Behandling §. 346. og Fosterets Behandling §. 369., hvilke ere de Dele af Bogen vi finde meest tydelige, ordentlige og rigtigst afhandlede, ingenlunde tvivlende om, at, isald denne Bog blev rensset fra de vedtagne Feil,

K 5

hvort

hvori Fors. uden Tvivl mere har fulgt Skribenterne end hans egen Erfarenhed, den jo vilde blive langt nyttigere, end man for nærværende Tid torde vente.

Foruden de af os her anmerkede Feil, findes en Deel flere lige saa betydelige rettede i de kritiske Anmerkninger, som en vis Lærd og af denne Videnskab i Besynderlighed særdeles fortient Mand efter Udgiverens Anmodning har meddeelt, hvilke og findes tilføjet ethvert Exemplar af denne nye Udgave; men disse Anmerkninger havde endnu været flere og udførligere, (da man seer let, at der berøres kun lidet af det saa lærd en Mand vilde have erindret) isald hans Kritik heel og holden var kommen under Trykken og fuldført saa eftertrykkelig, som vi af de anførte Exempler finde den at være begyndt.

No. 51.

Moraliske Breve til Hjertets Dannelsse.

Af det Lydske oversatte efter den anden Udgave til Wien 1766. ved Jens Bech, S. S. Minist. Cand. Første Deel. Kjøbenhavn 1773. Trykt hos Hallager paa Gyldenbalds Forlag, stor 19 $\frac{1}{2}$ Ark 8. koster 3 Mark 8 Skilling.

Før

For Læsere af Smag og Tænkemaade kan intet være behageligere, intet være meer underholdende end disse Breve; Vist nok har den Maade ved Breve at foredrage de moralske Sandheder vigtige Fortrin. Digteren har her i adskillige Henseender samme Fordele som den dramatiske, uden engang at indskrænkes af de Regler, som Kunsten, for at delges, paalagde denne; Han kan give sine Sandheder mere Liv, han kan gjøre dem mere indtagende, mere rørende end den blot episke Digter nogensinde er istand til; og det er ganske rigtigt hvad Forfatteren af disse Breve siger i sin Fortale: "En vel anlagt Situation, heder det, en uventet Betragtning, en naturlig udtrykt Lidenkskab, rører altid, der maae sige eller udtrykke den, hvem der vil, men den rører endnu meer, naar vi forglemme Læreren, og troe at høre den Person selv, der befinder sig i denne Situation eller Lidenkskab." Disse Fortrin have de historisk-dogmatiske Breve i Almindelighed, naar kunns Sagerne selv, Udtrykket og Sproget ikke feiler den Rigtighed og Smulhed; og at alle disse Fuldkommenheder findes forenede i disse Breve, derom ere vi aldeles overbeviste, og neppe skal nogen fornuftig Læser nægte og sit Biesald. Situationerne ere rørende,

rørende, de ere tagne af Livets vigtigste Scener og underholde paa en Maade, der nie stemmer overeens med den, enhver Person tillagde Gemytsbestaffenhed, Lidenfkap og Charakter. Lærerne ere stærke og rigtige, Stilen suul og ofte henrivende; man læser og røres, man feler og henrykkes; og alt dette bidrager til Forfatterens Hovedhensigt, til Hjertets Dannelse; Snart lærer man at skatte den Bellyst, der er i en dydig Kierlighed, og den Lyfsalighed at være elsket af en Cleone, Emilia, eller Themire; snart igien lærer en Geli os paa den anden Side de utilladelige Bellyster, og en Sophronia og Zarine roinger os til at opfordre Hevn og Forbanelse over den ugudelige Esfoosridder, der med Haanhed triumferte over den forfærdte Dyd, den krænkede Ufskyldighed. — Da Kierlighed er et af de største Drivehiule i Livet, og har en rigtig morallig Indfyndelse paa Menneskets Skiebne, saa udgier Esfoos Situationer ogsaa en betydelig Deel af disse Breve, men ikke ere de de eneste? Nei! — Saa lærer en Sophron os at være taalmodig i Ulykker, og at ansee Modgang for en Velgierning af Himlen, for en Gave, der er skicket til at giøre Hjertet adelt, stort og bydigt; ja han lærer os det med saa meget

Efter.

Eftertryk, med saa megen overtalende Skionshed, at vi næsten skulde tilenke os Ulokker, hvis ikke dette Puske i vor beste Verden, var overflødig. — Naar vi læse Junius's Brev fra Feldtslaget, saa henrives vi af Ekraft og Gysen, vi ære Heltene, som stred Fædrelandets Sag, men vi affkye de vilde Gyrtter, der tvang dem til at blive det, der befalede Menneskevenner at blive barbariske Mordere, der opreiste sig Trophæer paa Ruinerne af edelagde Stæder, paa Ligene af ihjelslagne Medmennesker; En Medon lærer os Tvekampenes Uræmelighed og Skændighed; Epicharmus giver de høpeligste Leveregeter for et ungt Fruentimmer, som træder i den slibrige Verden. — Dog vi behøve ikke at udmærke de Breve, som især ere rorende, thi om de endskiont ikke alle ere lige fuldkomne, saa ere de dog alle lige lærerige og indeholde de smukkeste og nyttigste Moraler.

Denne Brevenes indvortes Værd var det der bestemte Hr. Bæch til at levere os samme i en dansk Oversættelse, og vi her med Tak erkiende dette Arbeide; saa meget mere da Oversættelsen er sin Original værdig, den er udarbeidet med Fliid, smuk og nøiagtig; Skulde man synes, at visse Stæder ikke
strax

strax vare aldeles forstaaelige, at visse Bendinger og Udtrykke vare vort Sprog noget fremmede, saa er dette en Sag som vi ikke ganske vilde nægte, men at dette skulde være en Mangel hos Oversættelsen, derpaa tvivle vi meget. Vi tilstaae gierne, at sligt undertiden er en virkelig Feil; thi en Oversætter af Systemer, blot dogmatiske eller historiske Bøger bør ofte, for at være tydelig, opofre noget af Originalens bogstavelige Efterfølgelse, men vi mene derimod, at i Bittighedens Skrifter, hvor Udtrykkenes Skionhed og Fuldkommenhed er en af de væsentligste Dyder, der bør Originalen paa det næreste følges, (undtagen at man maaskee i Theater-Stykkerne, for Declamationens Skyld, kunde giøre en Undtagelse). Vi troe derfor at Hr. B. i saa Henseende har leveret os en Oversættelse saa fuldkommen, som den kunde ønskes; og hvem, der har læst Originalen, vil let indsee at dette Arbeide ikke var uden sine betydelige Vanskeligheder, da Hr. DUSCHES Sprog og Constructioner ofte tildeels ere nye og usædvanlige i det Tydske, og hvad Under, at de ligeledes maatte blive det i Oversættelsen.

Nogle

Noogle Trykfeil, som Oversætteren selv i Forveien har bemærket, og som bleve forsømte at anføres ved Skriftet selv, ere Forslaggeren tilsendte med Begiering, at samme i vor Journal maatte blive Læserne bekendtgjorte:

- Side 30. L. 23. Tanke, læs: Mistanke.
- 69. L. 7. sin, læs: hans.
- 106. Lin. ult. ligesaa, læs: lige.
- 128. Lin. ult. den, læs: dem.
- 179. L. 6. Gruelse, læs: Knekte.
- 194. Lin. penult. Englene, læs: Engelen.
- 195. L. 7. maaskee — udelades.
- 212. L. 3. sine, læs: dine.
- 219. L. 20. Smilere, læs: Smile.

No. 52.

En opbyggelig Passions-Samtale imellem en Lærer og et Barn, om Jesu Lidelses saliggjørende Betragtning og Virkning. Kjøbenhavn 1773. Trykt og tilkøbs hos Godiches Efterlevereske for 4 Skilling, 2 Ark 8.

Læreren udbreder sig ved Anledning af Passionen til de fleste Hovedlærdomme i Religionen, og vi kunne ikke sige andet end at den hele Samtale jo baade er lærerlig og opbyg-

ophygelig for de Eenfoldige: især kunde de ved Hielp af denne Anviisning blive mere bekiendte med Biblen, hvoraf en god Deel behørigte Steder anføres. — Kunns nogle hist og her anbragte forblummede Talemaader, og ildepæssende Billedord stode os saavel her, sem i mange andre af samme slags Skrifter; og hvad for Begreber skal Eenfoldige giere sig i en Hast ved saadanne Talemaader? "O! Jesu, senderkuns dog mit Hierte med dit Kors, senderslid det med din Tornekrone, saargier det formedelst dine Saar, nedseuk dine Lidelser i mit Hierte o. s. v." Wilde dog vore Religions Lærere engang beslitte sig paa et forstaaeligt Sprog, og tænke paa at oplyse Forstanden ved klare Sandheder, istedet for at underholde Indbildningskraften med saadanne Billeder, der avle de sølsomste Vanffabninger i Mængdens Forestillinger, som er saa lidet istand til at abstrahere det Væsentlige og Egentlige fra det Uegentlige og Sandfælige!
